

Rohetiiger

Põllumajandus

Tulevikusuunajate mõttekoja arusaamad ja järeldused põllumajanduse valdkonnas koostati temaatilisel arutelul 14. mail 2020. Lähtekohad vaatas üle Rohetiigri teadlaste paneel 25. märtsil 2021 toimunud arutelul ja sellele järgnenud konsultatsioonil ettekandjate ja osalistega.

Ohud ja vastuolud

1. Imporditud toidukaupade kunstlikult madal hind lõpptarbijale mõjutab ebamõistlikult Eesti põllumajandustootjate konkurentsivõimet kogu tootmis- ja tarneahelas ning seeläbi nende võimekust korraldada tootmist väiksema keskkonnamõjuga.
2. Eestil on nii praegu kui ka tulevikus võimekus (praegust ligikaudu 1 miljoni hektarilist põllumajandusmaa hulka suurendamata) toita ära rohkem inimesi, kui Eestis elab. Ei ole ühest arusaama, kas ja millistes kogustes ning millistel tingimustel on toidu tootmine ekspordiks mõistlik ja vajalik ning kuivõrd on vajalik välja töötada hoobasid mingite tootegruppide puhul mingil kokkulepitud tasemel isevarustatuse taseme saavutamiseks.
3. Parimaid uusi teadmisi ja tehnoloogiaid suudavad välja arendada ja kasutusele võtta eelkõige suured ja edukamad ettevõtted, uute lahenduste laialdasem levik võib olla aeglane ja piiratud. Potentsiaal väikeste ja suurte põllumajandusettevõtete klastritena toimimiseks ja ühistegevus uuendustele altimate suurettevõtetelega on vähe arenenud. Meetmed innovatsiooni tõhustamiseks põllumajanduses on rakendamata.
4. Toitu saab kasvatada ka ilma mullata, suuresti tehistingimustes või kasvuhoonetes ning väga väikese pinnaühiku peal (vertikaalselt). Eesti praegustes ja lähituleviku kliima- ja rahvastikuoludes võib olla mõistlikum ja tervislikum jätkata toidu mullas/looduses kasvatamist, kuid selgelt mõõdetavad kriteeriumid sellise valiku tegemiseks puuduvad.
5. Võrreldes energeetika ja transpordi keskkonnamõju ja süsinikujalajäljega on elanikkonna teadlikkus konkreetse toiduaine mõjust oluliselt väiksem. Vastava info kogumist ja arvutuste teostamist mõne konkreetse toote kohta on üksikud Eesti ettevõtted juba juurutamas ja lähiaastatel võib eeldada selle teabe esitamist vähemasti mõne toote puhul. Senini on tarbijal raske soovi olemasolul teadlikult käituda, segadust lisavad erinevad märgistused ja hindamismetoodikad. On olemas mahetooted, kuid need ei põhine kliimakriteeriumidel (nt ei anta hinnangut toote valmistamise või transpordiga seotud CO₂-heite või süsinikujalajälje kohta)
6. Kliimaneutraalsus ei ole saavutatav tasakaalustamisega (*offset*) kõigi majandusharude lõikes, erinevate sektorite tasakaalustamise sidumine maakasutusega ei pruugi viia lahendusele.
7. Põllumajandus (sh põllumajanduse ajaloolised trendid – laialdase maakasutuse muutuse algatamine) on ka Eestis peamine elurikkust mõjutav tegur. Senised põllumajanduse toetusmehhanismid on sellele teatud osas kaasa aidanud.

Eesmärgid ja mõistlikud tegevused nende saavutamiseks

1. Tekitada Eesti tarbijate ja põllumajandustootjate hulgas üldiselt toetatud arusaam, et mõistlik põllumajanduse korraldus saab olla ja peabki tulevikus olema nii loodushoidlikult kui ka majanduslikult jätkusuutlik, sh võimalikult CO₂-neutraalne. Vajalik on mõõdikute ja kriteeriumide väljatöötamine¹.
2. Demonstreerida edukate näidetega, et keskkonnamõju vähendamine annab konkurentsieelise juba lähitulevikus (võimalikuks ajaliseks sammuks 5 aastat) ning on ainumõeldav majandusviis pikemas perspektiivis.
3. Laialdaselt propageerida põllumajanduse digitaliseerimist parimate tänapäevaste viisidega nii, et uued ja vajalikud teadmised oleksid lihtsalt ja kiiresti kättesaadavad kõigile tootjatele. Sellega alustamiseks luua esialgu riigi poolt toetatav teadmiste ja digilahenduste mehhanism või platvorm, mis edaspidi oleks isetoimiv.
4. Luua riiklikult toetatav lihtsasti kättesaadav ja pidevalt uuenev täiendõppe- ja konsultatsioonimehhanism põllumajandustöötajatele. Oluline on pädevate ja konkreetset nõu andvate põllumajanduskonsulentide kohapealne olemasolu. Täiendavalt peaks see mehhanism sisaldama välismaal mingi konkreetse tootmise või väärimise protsessi lühiajalist õpet või protsessidega tutvumist ja Eestisse vastavate ekspertide kutsumist.
5. Põllumajandustoetuste (Eesti ja/või Euroopa) jaoks tuleb välja töötada ja sisse seada loodusele ja kliimale avalduva mõju kriteeriumid, sh liigirikkus, mulla kvaliteet, kliimamõju (minimaalselt CO₂ ja CH₄ heide toote ühiku kohta), CO₂ sidumine pindalaühiku kohta. Oluline on arvestada muutuste ajaraamistikuga, mis teatud näitajates (nt mullastiku süsinikusisalduse muutused) on pikem 5-aastasest toetuste perioodist ÜPP raames. Teisalt tuleb kasutada ja avaldada juba kogutud andmeid, mis annavad ülevaate seniste meetmete tõhususest.
6. Luua CO₂ kauplemise siseriiklik süsteem ning siduda see riiklike kliima ja elurikkuse eesmärkidega. Täiendavaks võimaluseks on tootmisüksuste lõikes vastava arvestuse sisseseadmine. Elurikkuse puhul saab universaalsemaks pidada maastiku struktuuri mõõdikut, kus on arvesse võetud erinevad keskkonnaseisundi paranemist ja elurikkust soodustavate elementide olemasolu (nt Rohemeeter²).
7. Kehtestada normatiivid põhja- ja pinnavee ning mulla kui aeglaselt taastuva ressursi hoidmiseks ning nende keskkonnanäitajate säilitamiseks ja parendamiseks. Põhja- ja pinnavee ning mulla kvaliteedi olulisele halvenemisele maakasutuse käigus tuleb rakendada ressursitasu (vrd taastumatute maavarade ressursitasu).
8. Leppida kokku tootjale, töötajale ja tarbijale üheselt mõistetavad mõõdikud toidu keskkonnamõju määramiseks ning rakendada lihtne ja arusaadav kohustuslik tähistusmehhanism nende näidikute põhjal 2022. aastaks (see algatus on ELis väljatöötamisel³).
9. Ettevõtte või majandusüksuse (kuhu võib kuuluda näiteks üks suurtootja ja mitu väiketootjat) kaupa minna üle roheenergiale sellisel moel, et peale kompensatsioonienergia ei ole väljastpoolt majandusüksust vajadust energiat juurde osta (seda lähenemist on Eestis ka rakendatud, nt Estover Elvas, E-Piim).

¹ Eeldab täiendavat teadustööd, mis oleks lisaks integreeritud taimekaitse põhimõtete ning elurikkuse säilitamise soovitusetega, nt Helm, A., Takkis, K., Riibak, K., Prangel, E., Devalez, J., Keerberg, L., Meriste, M., Trepp, R., Vahter, T., Vain, S., Aavik, T. 2020. Loodusliku elurikkuse säilitamine põllumajandusmaal. Projekti lõpparuanne. Koostatud Maaeluministeeriumile programmi „Põllumajanduslikud rakendusüritingud ja arendustegevus aastatel 2015–2021“ lepingu nr 73 raames. Tartu Ülikool, Ökoloogia ja Maateaduste Instituut.

² Vt www.rohemeeter.ee.

³ ELi nõukogu võttis vastu ühtse ELi klassifitseerimissüsteemi. <https://www.consilium.europa.eu/et/press/press-releases/2020/04/15/sustainable-finance-council-adopts-a-unified-eu-classification-system/>.

10. Jätkata põllumajandusliku tootmisega sellises mahus ja mitmekesisuses, mis tagab vähemalt Eesti elanikkonna toidujulgeoleku ja väärtustab keskkonna seisundi säilimist ja paranemist⁴.
11. Rohetiigri tulevikusuunajate mõttekoda paneb ette seada põllumajandus- ja metsamaadele rakendada piirangud ja võimaluse korral vältida nende müüki ja renti välismaistele omanikele. Samuti tuleb kehtestada reeglid omanike tausta selgitamiseks ning suurte maavalduste müügi puhul sätestada kogukonna heakskiidu kohustus. Teadlaste arutelu tulemusena nõustuti, et oluline on leida lahendus maakasutajate ja kohaliku kogukonna kokkuviiamiseks; vajalik on teave konkreetse maaomaniku kohta, mis annab paremad võimalused eespool sõnastatud eesmärkide saavutamiseks (olukorras, kus maaomanik ei ole teada, puudub ka võimalus seostada (maa)omanikku konkreetsete tegevuste ja tagajärgedega) ning tekib selgem vastutus kohaliku kogukonna ees.
12. Vabastada maaomanik maa rentimise tulumaksust juhul, kui maad on renditud CO₂-neutraalsuse ja elurikkuse olukorra parandamise eesmärki täitvale ettevõttele. Sellisel moel on võimalik maaomanikul kas renti alandada või eelistada rendile andmisel vastutustundlikke ettevõtteid.
14. Kehtestada rahalised või keelavad piirangud teadmata kliimamõjuga toidu müügile Eestis pärast seda, kui ühtsed mõõdikud ja tähistussüsteem on Eestis ja või ELis rakendunud.

Toetavad asjaolud

1. Teadlikkus ja toetus kliimaneutraalsusele ja väiksema süsinikujalajäljega toidule üldiselt kasvab. Uue põlvkonna tarbijad on valmis väiksema keskkonnamõjuga toidu eest rohkem maksma, analoogselt mahetoodetega praegu ja lähiminevikus.
2. Nõudlus arusaadavalt tähistatud toidu järele on Eestis tekkimas.
3. Viimasel ajal on osal tootjatest-töötlejatest tekkinud arusaam, et kliimamõjude vähendamine tootmises annab tulevikus konkurentsieelise. Konkurentsieelise rakendamisele aitab kaasa selge tarbijamärgistuse olemasolu.
4. Teraviljakasvatuse nüüdisaegsed tehnoloogiad võimaldavad põllumajandustootmise muuta süsinikuneutraalseks.
5. Vähesed maaomanikud on rakendanud või rakendamas eritingimusi ja rendimäärasid rentniku tegevusele ja kliimaneutraalsuse eesmärkidele. Tendents ei ole küll domineeriv, kuid erandina silmatorkav ja suunda näitava tähtsusega.
6. Kliimaatilised ja geograafilised tingimused Eestis toetavad piimakarja kasvatamist ja piima(toodete) tootmist nii lühemas kui ka pikemas perspektiivis. Eestis on võimalik piima toota juba praegu oluliselt väiksema süsinikujalajäljega kui paljudes teistes piirkondades.
7. Mõistlikus tasakaalus vabapidamisel lihakarjal on Eesti oludes positiivne mõju elurikkusele ja mulla seisundile, mistõttu on mõõdukas lihatarbimine Eestis aktsepteeritav ning poollooduslikelt kooslustelt pärineva liha tarbimine peaks olema soodustatud.

Rohetiigri tulevikusuunajad: Agron Grupp, Alexela Grupp, Bolt, Bepco, Cronimet, COOP, Estanc, eAgronom, KNC, LHV, Nordecon Betoan, RagnSells, Tere, Vestman Energia, Utilitas Eesti.

⁴ Põhieeldus ei pea olema, et Eesti keskkonnaseisund ei tohi halveneda, vaid et see peaks pigem hakkama osas valdkondades paranema, nt pinna- ja põhjavesi, erinevad elustikurühmad (põllulindude arvukuse indeks). Kui oleme juba pool kaotanud, siis ei ole elurikkuse seisukohalt asjakohane sellisel viisil jätkamine ja seisundit tuleks pigem parandada.

Tulevikusuunajate mõttekoja arutelu põhjal koostasid kokkuvõtte Jaanus Purga, Robin Saluoks, Eero Timmermann ja Silver Kuus, seda täiendas teadlaste paneelis toimunud arutelu põhjal Jüri-Ott Salm.